

Angelika Kaczmarczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

KOSZTY DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ W MAŁYCH I ŚREDNICH PODMIOTACH GOSPODARCZYCH

1. Wstęp

Mimo procesów globalizacji małe i średnie podmioty gospodarcze stanowią ważną determinantę rozwoju gospodarki zarówno w Polsce, jak i w krajach unijnych i na świecie. Rola tych podmiotów gospodarczych w rozwoju gospodarczym każdego z krajów jest bezsporna. Znaczenie małych i średnich podmiotów gospodarczych najtrafniej, moim zdaniem, określił P. Drucker, stwierdzając, że są one „solą gospodarki rynkowej i stanowią bazę demokratycznego porządku społeczno-ekonomicznego” [1, s. 27]. Z doświadczeń krajów o rozwiniętej gospodarce rynkowej wynika, że rozwój małych i średnich podmiotów gospodarczych to istotny wkład w tworzenie miejsc pracy, co z kolei determinuje wzrost dochodów ludności, jak również wzrost gospodarczy danego kraju. Na przykład w Polsce w małych i średnich podmiotach gospodarczych jest zatrudnionych ponad 66% ogółu pracujących uczestniczących w tworzeniu krajowego produktu brutto (ok. 50%). Ta istotna rola małych i średnich podmiotów gospodarczych w rozwoju społeczno-gospodarczym to determinanta wzrostu konkurencyjności Polski m.in. na rynku unijnym. Małe podmioty gospodarcze, prowadząc księgi rachunkowe, muszą się dostosować do wymogów ustawy o rachunkowości. Często jednak potrzeby tych podmiotów w zakresie ewidencji i sprawozdawczości finansowej są inne aniżeli dużych podmiotów gospodarczych. Celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie: jak ujmowane i prezentowane są koszty działalności operacyjnej w małych i średnich podmiotach gospodarczych?

2. Wybór sposobu prezentacji kosztów operacyjnych

Wybór ewidencji i rozliczania kosztów jest prawem danego podmiotu gospodarczego. Kierownik jednostki, w zależności od rodzaju i rozmiaru prowadzonej

działalności, dokonuje wyboru, dając temu wyraz w zakładowych zasadach rachunkowości. Jednostki mniejsze, handlowe lub usługowe zazwyczaj wybierają układ kosztów według rodzaju. Wówczas wszystkie koszty ujmują się na kontach zespołu 4, wyodrębniając w analityce co najmniej rodzaje kosztów wyszczególnione w załączniku nr 1 do ustawy o rachunkowości (rachunek zysków i strat – wariant porównawczy). Grupując koszty według rodzaju, jednostka zobowiązana jest sporządzić rachunek zysków i strat w wariantcie porównawczym.

Ewidencja kosztów według rodzaju nie informuje o kierunkach działalności, kosztach obszarów działalności czy też kosztach realizowanych zleceń. Dlatego sprawdza się przede wszystkim w mniejszych przedsiębiorstwach o jednorodnej działalności. Punktem wyjścia do opracowywania układu rodzajowego jest poziom analityczny, który powinien być dostosowany indywidualnie do każdego przedsiębiorstwa. Konta syntetyczne, takie jak: amortyzacja, wynagrodzenia, zużycie materiałów i energii, są jednolite we wszystkich jednostkach, poziom analityki jest jednak różny.

Prowadzenie ewidencji kosztów na kontach zespołu 4 nie zwalnia jednostki od rozliczania kosztów w czasie. Zaksięgowane koszty przypadające na przyszłe okresy sprawozdawcze przenosi się na konto 64 „Rozliczenia międzyokresowe kosztów” za pomocą konta 49 „Rozliczenie kosztów rodzajowych”. Następnie koszty przypadające na bieżący okres sprawozdawczy ujmują się zapisem:

- WN konto 49 „Rozliczenie kosztów”,
- MA konto 64 „Rozliczenie kosztów międzyokresowych”.

Całość kosztów zgromadzonych w ciągu roku obrotowego na kontach 40 przenosi się na dzień bilansowy na wynik finansowy. Podobnie saldo konta 49 „Rozliczenie kosztów” jest przenoszone na wynik finansowy.

Czasami jednostka decyduje się na ujmowanie kosztów tylko według funkcji – na kontach zespołu 5. W przypadku mniejszych podmiotów gospodarczych jest to rozwiązanie mniej popularne. W małych przedsiębiorstwach handlowych koszty związane z zakupem towarów, magazynowaniem, sprzedażą księguje się w ciężar konta 52 „Koszty handlowe”. W analityce prowadzonej do tego konta można wydzielić stanowiska kosztów dla poszczególnych punktów detalicznych. Decyduje o tym kierownik jednostki. Grupując koszty w układzie funkcjonalnym, jednostka jest zobligowana sporządzić rachunek zysków i strat w wariantcie kalkulacyjnym. Natomiast koszty według rodzaju i tak powinny zostać pogrupowane i ujęte w informacji dodatkowej.

3. Koszty rozliczane w czasie a zasada istotności

Teoretycznie wszystkie uproszczenia są dla małych i średnich przedsiębiorstw przywilejem, z którego w świetle ustawy mogą zawsze skorzystać. Należy jednak pamiętać o **zasadzie istotności** (art. 4 ust. 3 ustawy o rachunkowości), która przewiduje takie zorganizowanie ewidencji, aby zapewniała ona wyodrębnienie tych wszystkich zdarzeń gospodarczych, które ważą przy ocenie sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku jednostki. Tak więc przy wyborze sposobu grupowania i

prezentacji kosztów operacyjnych w przedsiębiorstwie należy się zastanowić, czy nie podważają one zasady istotności, a tym samym prawidłowości ksiąg rachunkowych. Kierownik musi odpowiedzieć na pytanie: czy niezastosowanie określonego przewidzianego przepisami rozwiązania spowoduje istotne zniekształcenie obrazu sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku jednostki przekazywanego przez sprawozdanie finansowe, wprowadzając w błąd jego czytelnika? Podjęcie decyzji nie jest proste, nigdy nie mamy pewności, czy to rozwiązanie jest korzystne i nie wpływa na zasadę istotności. Warto wspomnieć o zjawisku **relatywizmu decyzji**, którego znaczenie podkreślał H.A. Simon. Relatywizm decyzji oznacza, że podejmowane decyzje są wynikiem przyjętego kompromisowego rozwiązania, a wybrana decyzja nie zapewnia pełnego osiągnięcia celu, ale jest „najlepszym rozwiązaniem dostępnym w danych okolicznościach” [3, s. 76].

Decyzja o rozliczaniu kosztów w czasie powinna być podjęta zgodnie z zasadą istotności. Jeżeli kwoty do rozliczenia w czasie nie są istotne, można zrezygnować z ich ujęcia. Powstaje jednak pytanie: kiedy dana wartość jest kwotą istotną? Ustawa o rachunkowości nie daje odpowiedzi na to pytanie. Jest to zadanie bardzo trudne, gdyż nigdzie nie mamy sprecyzowanych ilościowych kryteriów wyodrębnienia zdarzeń istotnych. Zwyczajowo – jak wynika z praktyki [2, s. 27] – przyjmuje się, że istotność określa się procentowo.

Tabela 1. Określenie istotności w USA i Wielkiej Brytanii

	USA (%)	Wlk. Brytania (%)
Wynik finansowy brutto	5-10	10
Przychody	1	0,5-1
Suma bilansowa	1	1-2

Źródło: [2, s. 27].

Duże firmy audytorskie opracowały swoje sposoby wyznaczania istotności, w żadnym kraju jednak nie obowiązują ogólne zasady czy formuły matematyczne, jakimi należałoby się posłużyć, aby poprawnie wyznaczyć istotność.

Tabela 2. Zestawienie przykładowych kryteriów określenia współczynnika istotności ogólnej

Coopers & Lybrand	RIR Revision	ACCA
5-10% wyniku brutto	4% wyniku brutto	5% zysku brutto
1-2% przychodu ze sprzedaży produktów i towarów	1% przychodu ze sprzedaży produktów i towarów	0,5-1% przychodu ze sprzedaży produktów i towarów
1-2% aktywów netto	1% sumy bilansowej	1-2% sumy bilansowej
2-4% kapitałów własnych	2% kapitałów własnych	5-10% zysku netto

Źródło: [4, s. 699].

Należy podkreślić raz jeszcze, że są to wartości przyjmowane zwyczajowo, nie są one uregulowane prawnie. Ocena istotności jest w dużej mierze oceną subiektywną kierownika jednostki.

Jeżeli jednostka zdecyduje się na rozliczanie kosztów w czasie i prowadzi ewidencję tylko na kontach zespołu 4, może pominąć przy tych rozliczeniach konto 49 „Rozliczenie kosztów”. Wydatki wymagające rozliczenia w czasie można ujmować bezpośrednio na koncie 64 „Rozliczenia międzyokresowe kosztów”. Jest to częste rozwiązanie stosowane w praktyce w mniejszych przedsiębiorstwach. Zarachowany koszt ujmuje się wówczas na kontach:

- WN konto 64 „Rozliczenia międzyokresowe kosztów”,
- MA konto 24 „Pozostałe rozrachunki”.

Pomijamy więc konta zespołu 4. Dopiero odpis kosztów aktywowanych w danym okresie sprawozdawczym jest ujmowany na kontach zespołu 4:

- WN konto 40 „Koszty według rodzaju”,
- MA konto 64 „Rozliczenia międzyokresowe kosztów”.

Autor artykułu uważa, że jest to rozwiązanie dopuszczalne i nie ma przeszkód, aby w ten sposób ewidencjonować koszty rozliczane w czasie, przy stosowaniu tylko zespołu 4. Ustalając zmianę stanu produktów, bierze się pod uwagę saldo konta 49 „Rozliczenie kosztów”. Na zmianę stanu produktów ma wpływ zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych kosztów oraz zmiana stanu produktów gotowych i produkcji w toku. W przypadku gdy koszty są ujmowane bezpośrednio na koncie 64 „Rozliczenia międzyokresowe kosztów” (z pominięciem kont 40 i 49), saldo tego konta nie jest uwzględniane przy ustalaniu zmiany stanu zapasu produktów.

4. Zakończenie

Duże podmioty gospodarcze grupują koszty zazwyczaj w układzie rodzajowym i funkcjonalnym. Sporządzają wówczas rachunek zysków i strat w wariantach porównawczym i kalkulacyjnym. Małe i średnie podmioty gospodarcze nie muszą grupować kosztów w dwóch układach. Ich potrzeby informacyjne są mniejsze. Wystarczający jest zazwyczaj układ rodzajowy kosztów. O wyborze decyduje zawsze kierownik jednostki. Wybierając konta zespołu 4, przedsiębiorstwa często rezygnują z rozliczania kosztów w czasie. Należy jednak pamiętać, że to zasada istotności powinna wskazywać, czy jednostka musi rozliczać te koszty. W artykule zaprezentowano różne sposoby ewidencji, w zależności od wybranego modelu grupowania kosztów działalności operacyjnej.

Literatura

- [1] Drucker P., *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa 1992.
- [2] Fedak Z., *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość – Zamknięcie roku” 2003.
- [3] Simon H.A., *Podjęcie decyzji kierowniczych. Nowe nurty*, PWE, Warszawa 1982.

- [4] Ślącza M., *Kryterium istotności w rewizji sprawozdań finansowych małych jednostek*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie podnoszenia kwalifikacji kadry menedżerskiej*, AE, Kraków 2003.

COSTS OF OPERATIONAL ACTIVITY IN SMALL AND MEDIUM ENTITIES

Summary

In spite of globalization small and medium enterprises are of huge importance in the process of economic development in Poland, other European countries as well as in the world. The aim of the following work is to show how the operational costs of small and medium enterprises are displayed and presented.